

אתגר התקציב: להתגבר על היהירות של סמוטריץ' כדי להשיג אחריות פискаלית

פקידי האוצר הציגו בפני סמוטריץ' את הצעדים הדרושים לתקציב 2025, בהם ביטולי פטורים וגיוס חרדים. אלא שהאחריות שחיונית לכלכלת ישראל מתפוגגת אצל השר שהקשב שלו נמצא יותר במשרד הביטחון ועסוק בשרידות הממשלה

[שלמה טייטלבוים](#) 21:20, 22.06.24 **כלכליסט**

בשני ימי הדיונים לקראת תקציב 2025 שהתקיימו בשבוע שעבר, והסתכמו ב־15 שעות, הציגה הפקידות הבכירה באוצר לשר האוצר בצלאל סמוטריץ' את האופן שבו היא רואה את אתגרי המשק, ואת [הכיוונים שאליהם יש ללכת](#). סמוטריץ' זימן את כל ראשי האגפים והיחידות במשרד האוצר, אפילו ספי זינגר מרשות ניירות ערך ועמית גל מרשות שוק ההון היו לאורך כל הדיונים. אך בסופו של דבר זו היתה הצגה של אגף תקציבים. בנק ישראל מילא תפקיד משני, והיתר שימשו בעיקר כניצבים.

[המתח בין אגף תקציבים לבין שר האוצר](#) צף על פני השטח בעיקר סביב ההמלצות באוצר לעודד תעסוקת חרדים ולגייסם לצבא. מלבד זאת הדיונים התנהלו יחסית על מי מנוחות, בעיקר בגלל שיש כאן כמעט השלמה מדכדכת של הפקידות עם כך שהיכולת והרצון של הממשלה ושר האוצר הנוכחיים לעשות את כל מה שדרוש כדי לנצל את האתגרים ולהציל את ישראל מדשדוש מוגבלים מאוד.

"אתם רוצים להיות שוב העשור האבוד?"

הצעדים הקונקרטיים שאגף תקציבים הציע פחות מעניינים בנקודת זמן זו, הם לא יפתיעו אף אחד שמעורה קצת בכלכלת ישראל. השאלה הגדולה שמעניינת כעת את בכירי האוצר, ואמורה לעניין את הציבור כולו, היא "האם סמוטריץ' ינסה להיות נתניהו של 2003 שהעז לקדם רפורמות וקיצוצים קשים כדי להוציא את המשק מהמיתון שאליו נכנס?".

במצגת שהציג יוגב גרדוס, ראש אגף תקציבים, היה שקף מפורש כזה: "האם ממשלת ישראל של 2023 רוצה להיות כמו זו של 1973 (העשור האבוד מבחינה כלכלית — ש"ט) או כמו זו של 2003 (חומת מגן כלכלית — ש"ט)?" זה שקף שנועד לעורר את סמוטריץ' לבחון את האפשרות הזו. לדעת נוכחים בישיבה, ומקורבים לסמוטריץ', ישנם רמזים שסמוטריץ' מפלרטט עם הרעיון, אולי הוא משתעשע במחשבה שיש לו הזדמנות לשקם את דימויו הציבורי כשר אוצר כושל. ניתן לייחל שיפנה לכיוון האחראי, אך מבט מפוכח למציאות מציף שלושה מכשולים שהופכים את התקווה הזו לדמיונית.

המכשול הראשון של סמוטריץ' הוא דווקא האישיות שלו. הוא אומנם ניחן בחשיבה מהירה וביכולת ורבבית גבוהה אך גם ביהירות עמוקה. רכיבים אלו הביאו אותו לתפיסה שלפיה הוא סבור שהצגה של כמה שעות מרוכזות יאפשרו לו להבין את כל הסוגיות לעומק ולקבל את ההחלטות באופן כמעט אוטומטי בעשרות סוגיות כלכליות. הוא בז ל"מקצועיות" ול"תחומי הדעת", הוא חסר את ההבחנה בין התחכמות לבין תבונה והעמקה, בין אינטלקטואליות לבין יכולת תגובה מהירה. מבחינתו, אחרי עשר דקות של הצגה, הוא הופך שווה ערך לבעל ניסיון במדיניות כלכלית של עשרות שנים. הדבר שקול לנער מוכשר שסבור כי הוא עולה על הרופא אחרי שהוא קרא ויקפידה.

הלך הרוח הזה מביא לכך שסמוטריץ' נוטה להיות בטוח בעצמו בצורה קיצונית. דוגמה כמעט משעשעת היא האמירה שלו "אם יש לי אחריות ל-7 באוקטובר זה כי לא הפכתי שולחן אז, לא התעקשתי ועמדתי על שלי". בעיניו, הלקח שלו מ-7 באוקטובר הוא שעליו להיות "יותר בטוח בעצמו, פחות פתוח, ויותר עקשן". ליהירות ולביטחון העצמי האלו מתלווה גם יכולת נדירה של לוליינות מילולית, יכולת שמאפשרת לו לראות בהחלשת מערכת משפט את חיזוקה, בתקציב מרחיב ופוליטי – תקציב אמיץ, וביחס לא אומפתי למשפחות החטופים – אחדות.

שלושת הרכיבים הללו – יהירות, ביטחון עצמי, ולוליינות מילולית – מביאים לכך שסמוטריץ' יתקשה מאוד שלא ליפול לפח של הצהרות על "תקציב אמיץ שכולם ישלמו מחירים", אבל למעשה, הצעדים יהיו סמליים ולא מספיקים. ואם הוא ייפול לפח הזה, קשה לראות מי שיוציא אותו משם.

פקידי האוצר כולם – ראש אגף תקציבים יוגב גרדוס, החשב הכללי יהלי רוטנברג, הכלכלן הראשי שמואל אברמזון, והמנכ"ל שלומי הייזלר – השקיעו לא מעט אנרגיה כדי לבסס את הטענה ש"הפעם יש ללכת עד הסוף, ולא חצי דרך". מה הכוונה ללכת עד הסוף? לספר סיפור מלא וקוהרנטי שבו מצמצמים את יחס חובת-תוצר בשנים הקרובות. סיפור כזה צריך להיות מלווה בצעדים שמראים גם על אומץ פוליטי ונכונות להתעמת עם קבוצות לחץ. כמו ביטול פטורים, ובעיקר שינויים מבניים בכל הקשור לתמריצים של החברה החרדית לרכישת השכלה ותעסוקה.

אבל יש חשש גדול שיהיה פיתוי "לעשות חצי עבודה". לדוגמה, ללכת על צעדים פיסקאליים בהיקף של 15 מיליארד שקל כשדרושים 30 מיליארד שקל, להגיע לציבור ולחברות הדירוג ולומר "הנה, אנחנו אחראים, תראו כמה קשה עבדנו, בהמשך נעבוד יותר קשה".

מבחינת הפקידים, הפעם לא כדאי לקחת את ההימור הזה. אחד מהם אמר כי "אפשר לספר סיפורים כאלו פעמיים, לא שלוש. סיפרנו את הסיפור ב-2023 – היה סוף שנה, ואז ב-2024 עשינו את המינימום ההכרחי, מה נגיד על 2025?". אגף תקציבים ניסה גם להדגים שבהיסטוריה של ישראל היו מקרים של שרים שהלכו חצי דרך והשווקים הגיבו לכך בעצבנות. אבל לכולם ברור – כי ברגע שסמוטריץ' יראה שתקציב מרסן זו משימה קשה, הוא עשוי לרוץ היישר לתוך המלכודת שבה הוא משכנע את עצמו ובטוח לחלוטין כי המינימום שהוא יביא זה המקסימום הנדרש.

מלבד האישיות שתאפשר לו לסגת מאחריות תקציבית ופיסקאלית, גם האידיאולוגיה שלו, שלפיה הדבר החשוב ביותר הוא יציבות הממשלה, תשמש אותו לכך. סמוטריץ' מוכן להפיל את הממשלה בכל רגע אם תקודם עסקת חטופים או על נושאים ביטחוניים אחרים, אך הנושאים הכלכליים הם בעיניו משניים. סביבתו אומרת כי הסיכוי שהוא יפיל ממשלה על כך שהתקציב לא מיטבי נמוך מאוד. זה כמובן לא מפתיע את מי שעוקב אחרי סמוטריץ', מאז המלחמה הוא רואה את עצמו בעיקר כ"מר ביטחון", ותפקיד שר האוצר נראה לו משני.

"אם יש לי אחריות ל-7 באוקטובר זה כי לא הפכתי שולחן אז, לא התעקשתי ועמדתי על שלי", אמר סמוטריץ'. קשה להאמין אבל בעיניו הלקח שלו מ-7 באוקטובר הוא שעליו להיות "יותר בטוח בעצמו, פחות פתוח, ויותר עקשן"

כשסמוטריץ' מגיע לנתניהו ולחרדים כשהקלפים שלו גלויים, כשיודעים שהדיבורים שלו על רפורמות מרחיקות לכת וקיצוצי אימה הם אקדח ריק, הרי שהם יגרמו לו ברגע אחד לסגת אל תוך העמדה הנוחה של "נעלה מע"מ ל-19% ונסגור סיפור". במילים אחרות, הקצבאות של החרדים חשובות להם בהרבה מאשר הרצון של סמוטריץ' לחתור לאחריות פיסקאלית. נתניהו של 2003 היה נחוש, ולכן גם פגש ראש ממשלה (אריאל שרון) שגיבה אותו והדגיש כי "המהלכים לאישור התקציב לא היו ולא יהיו קלים ואולם, אם הממשלה היתה נוהגת אחרת, היא היתה מגלה אטימות לצורכי המשק ולעתידה של ישראל". אך סמוטריץ' פוגש ראש ממשלה חלש, נתון ללחצים פוליטיים, ודואג להישרדות אישית. לך תציל כך כלכלה שלא לגמרי אכפת לך ממנה.

אולי סמוטריץ' אכן רוצה להיות נתניהו של 2003, אבל לרצות זה לא מספיק, צריך לרצות יותר ממה שנתניהו רוצה את החרדים בקואליציה, צריך לרצות יותר ממה שהחרדים רוצים הבטחה על שלמות תקציביהם, ובעיקר, צריך לרצות באמת. כי בכל מה שקשור להצהרות כלכליות לעומת התנהלות בפועל, נדמה שסמוטריץ' שומר על הכלל של האחים מארקס: "אלו העקרונות שלי, ואם הם לא מוצאים חן בעיני הקואליציה... טוב, יש לי אחרים".